

Kumbe,
Maneno yanayo
Umbo!

Submitted to

Kima International School of Theology Library

February 2008 for the

Africa Literature Profile

Maarifa Lecture Presented on 20th February 2008

By: Jim Harries

Kumbe, Maneno yanayo Umbo!

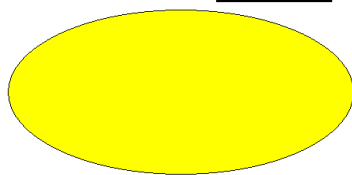
Maneno hayo yanalingana na maandishi ya Kiingereza yatakayo chapishwa kwa *Journal of Intercultural Communication*. (In Press.) Yanayoitwa:

‘A Linguistic Case for the necessity of Enculturation in Theological and Economic Teaching based on the ‘shape of words’: including a case study comparing Sub-Saharan Africa with the West.’

Tutajifunza jinsi kulifahamu neno kuwa na umbo kitatusaidia kutafakari juu ya maneno juu ya Mungu na ya theologia.

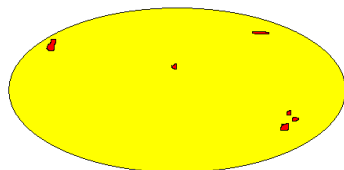
Nitaanza kusema, maneno kazi yao ni kuyagusa masikio, na kupitia masikio ubongo mwa mtu. Pasipo kutambuliwa ubongoni, tunaweza sema neno halitakuwa na mstuko, kama Elezo 1.

Elezo 1. Eneo la kustushwa na watu wote wakati wote wa dunia
mzima

Halafu kati ya hayo uwezekano wa mstuko wote, neno fulani litalistua sehemu ndogo ya eneo kwa jumla.

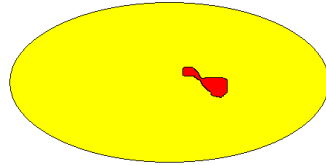
Elezo 2. Eneo linaloweza kustushwa na neno fulani (nyekundu)

Angalia jinsi neno moja linaweza kustua maeneo mbali mbali – neno moja linaweza kuwa na maana zaidi ya moja. Tunaweza

kuyaunganisha maeneo ya kustuka ya neno, ili neno liwe na umbo lake binafsi:

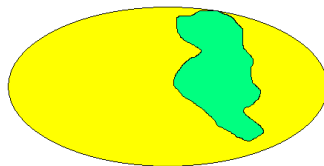
Elezo 3. Mstuko wa neno fulani ukionganishwa

Eneo linalo stushwa na hilo neno ni ndogo sana likilinganishwa na eneo kwa jumla.

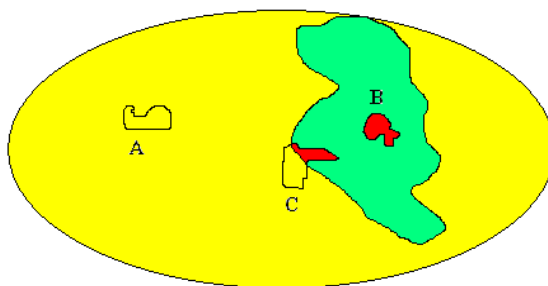
Hata ikiwa eneo linaloweza kustushwa kwa watu wote duniani ni kubwa sana, eneo la kila mtu ni sehemu tu la lile eneo kwa ujumla.

Elezo 4. Eneo la kustushwa la mtu moja (rangi ya majani mabichi) kama sehemu la eneo la kustushwa na watu wote

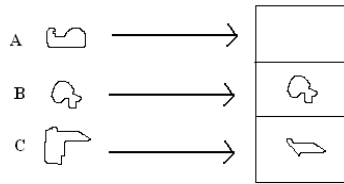

Neno linalo gusa nje ya eneo la kustushwa la mtu (kwa mfano A) halitakuwa na maana (mstuko) kwake.¹ Neno likiwa ndani kabisa la eneo litakuwa na mstuko sawa (B). Neno likiwa nusu ndani na nusu nje, litakuwa na mstuko nusu (C).

Elezo 5. Matokeo ya eneo la kustushwa kwa maneno hayo A, B na C.

¹ Ukweli ni, itakuwa na mstuko fulani, lakini sitaongea juu yake hapa leo.

Neno A linaonekana limepotea kabisa, sababu huyu mtu hakuwa na ufahamu wo wote juu lake. Neno la B limepokewa sawa na vile lilivyo tajwa. Neno la C limepokewa tofauti kabisa na vile lilivyo tajwa.

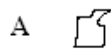
Kwa mfano, tunaweza kulinganisha eneo la kustushwa la Mmasai na Mkisii (kulingana na utamaduni wao) na mstuko wa neno moja, *mahindi*, kwao.

Elezo 6. Mstuko kwa Mmasai (kushoto) na Mkisii (kulia) la Neno la 'Mahindi'

Kufuatana na hiyo hali (inayosababishwa na Mmasai kuwa mfugaji lakini Mkisii kuwa mkulima) neno mahindi linalo umbo tofauti kwa Mmasai na Mkisii hivyo:

Elezo 7. Neno 'Mahindi' linalopokewa na Mmasai (A) na Mkisii (B)

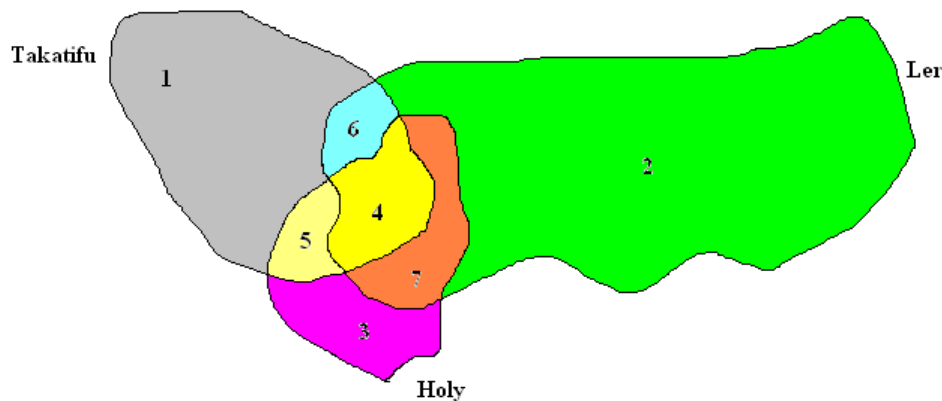

Tnaweza kujiuliza je, mahindi ni neno moja kwa Mmasai na Mkisii? Kwa kiasi ndiyo. Lakini kwa sehemu kubwa, kulingana na mstuko wa hilo neno, la!

Sasa tufikirie pande wa theologia na kazi za kanisa. Nataka kulichunguza neno moja, *Takatifu*, kulinganisha lugha tatu *Kimombo*, *Kiswahili* na *Kiluo*.

Holy kwa Waingereza halimaanishi kitu kilicho takaswa, au mwanga, lakini linaonekana kumaanisha kitu chenye mashimo! *Ler* linamaanisha safi na mwanga pamoja na *utakatifu*. *Takatifu* linamaanisha utakatifu, na pia kitu kilichotakaswa. Kwa hivyo haya maneno yanaweza chorwa hivyo:

Elezo 8. Takatifu kwa Kiswahili, Kimombo na Kiluo

Itafahamika kwamba eneo la 4 peke yake inakuwa sawa kwa hayo maneno yote.² Tukitafsiri *holy* na *ler* yanaongezeka mambo mengi ambayo mnenaji anawezakuwa hayajui. Na kadhalika. Utofauti wa aina hio wa maneno ukiongezwa na utofauti utakaokuwa kati ya eneo la kustushwa la watu mbali mbali, na kutafsiri neno linalopoteza maana zaidi ya maana yanayosafarishwa, hali ambayo inafanya ukalimani ufanane na uharibifu, au ujangaji upya!

Biblia inatuhimiza ili tuwe na upendo sana (1 Yohana 4:21). Hasa kwa ndoa. Lakini ndoa ya Kiafrika imekuwa na uwezekano wa kuoa Mke wa pili au zaidi kuongezeka – hali inayofanya heshima na hata uoga uwepo badala ya upendo. Kujaribu kuurekebisha upendo uliopo kwa ndoa ya Afrika ili ufanane na upendo wa ndoa za Wazungu mara nyingi inafanya iwe rahisi kwa nyumba kufunjika. Tufanyaje?

² 1 inakuwa kwa Takatifu peke yake. 2 inakuwa kwa Ler peke yake. 3 inakuwa kwa Holy peke. 4 kwa wote tatu. 5 kwa Takatifu na Holy. 6 kwa Ler na Takatifu. 7 kwa Holy na Ler.

Wazungu wanao shida tofauti. Biblia inatuhimiza ili tuombe Mungu mtu akiugua (Yakobo 5:14), lakini Wazungu wanakimbia haraka kwa madawa na matibabu ya hospitali. ‘Maombi’ kwao ni neno linalokuwa na umbo tofauti na hili neno kwa Waafrika, na kibiblia. Tufanyaje?

Hitimisho

Matatizo haya yanarifanyie nifikie kauli kwa kusema – theologia na mipango ya maisha ya Wakristo lazima ifanywe kutumia lugha ya watu wanaotumia maishani mwao, sababu kuchanganya kutachanganyika kweli!

Jim Harries

Mwalimu

Shule ya Mataifa ya Theologia, Kima, Kenya.